

Finns det en queer potentialitet i att kvinnor iscensätter en överdriven femininitet, eller är det bara kvinnlig maskulinitet som är subversiv, undrar Catrine Andersson.

Om queer femininitet och iscensättandet av kön

Catrine Andersson

Hur skulle världen se ut om det queeraste av queert var femme? [...] [E]n femininitet som varken sitter i fittan eller i stilettklackarna – utan i attityden. Femme gör anspråk. Det är objektets njutning, feminin sexuell agens. Öppet bejakande och utnyttjande av sexualitet. Utanför lagen och ordningen är den en illusion med knivskarpa konturer. Skamlöst fri, trots allt.¹

En polemisk motivering av denna undersökning ser ut såhär: Ulrika Dahls avslutande meningar i artikeln ”Femmekamp” är ett fuck-off-finger i ansiktet på alla de som bara ser problem och förtryck i femininitet. På ett mer formellt akademiskt språk skulle motiveringen kunna formuleras som vikten av att undersöka en möjlig ny innebörd av begreppet femininitet. En innebörd som kan möjliggöra och ge röst åt praktiker som utgör motstånd mot normativa strukturer kring kön och sexualitet.

Begreppet femininitet är i stor utsträckning osynligt i feministiska och queerteoretiska diskussioner. Feminismen har inte gett någon plats åt en skamlös femininitet – utopin om det könlösa samhället gäller kvinnors rätt att representera maskulinitet och mäns rätt att avstå från maskulinitet. I queersammanhang lever logiken att manlig femininitet är party och kvinnlig maskulinitet är progressiv politik. Den kvinnliga femininiteten lämnas därmed ute i den patriarkala, heterosexuella kylan.

Kvinnlig maskulinitet är något som allt mer uppmärksammas i forskningssammanhang och jag saknar en motsvarande, mer explicit och teoretisk, diskussion om kvinnlig femininitet. Mitt syfte med denna artikel är att undersöka femininitetens queera potential, det vill säga dess möjlighet att problematisera könsdikotomin och heteronormativiteten, genom att diskutera främst Judith Butlers och Simone de Beauvoirs teorier. Frågeställningar-

na är dessa: Är det möjligt att med hjälp av olika teoretiska resonemang hitta ett sätt att se på femininitet som skiljer sig från det traditionella? Kan femininitet innebära något som är subversivt, upplösande eller queer? Och slutligen, hur kan queerteori respektive feministisk teori relateras till en sådan ny betydelse av femininitet? Mina frågeställningar tar sin utgångspunkt i Ulrika Dahls bild av en nyordning som kan ge plats åt femininitet som en queer position.

Föraktliga feminina kroppar – femininitetsforskning och begreppsdiskussion

Begreppet femininitet förekommer inom olika forskningsområden i olika former. Men medan maskulinitetsstudier har blivit ett utvecklat forskningsområde är femininitet ett begrepp vars innebörd ofta uttrycks implicit och det spelar en ganska undanskymd roll i exempelvis feministisk forskning och queerforskning. Två exempel på mer explicita feministiska uppfattningar om femininitet finns i Rosemarie Tong's och Sandra Lee Bartkys böcker.

I *Feminine and Feminist Ethics* placerar Tong femininitet i en moderskontext. Hon skriver att en diskussion inom radikalfeminismen gäller huruvida de karakteristiska som associeras till femininitet (omvårdnad, medkänsla) ska hyllas eller om de enkelt utgör en fälla som lurar kvinnor att helt offra sig själva för andra. Hon konstruerar därigenom en motsättning mellan femininitet och feminism och menar att den feministiska kvinnan vågar älska sig själv, i kontrast till den feminina kvinnan som endast lever för sina barn och sin man.² Det handlar alltså om ett entydigt placerande av femininitet i en heterosexuell kontext.

I Bartkys *Femininity and Domination* talas om femininitet i förhållande till kroppslighet. Femininitet beskrivs i termer av internalisering av underlägsenhet och ett begränsande av kroppspotential.³ Bartky gör även kopplingar mellan femininitet och narcissism, som sedan blir lika med sexuell objektifiering.⁴

Bland svenska exempel på litteratur om femininitet kan nämnas Marie Nordbergs artikel ”’Kvinnlig maskulinitet’ och ’manlig femininitet’”. En möjlighet att överskrida könsdikotomin?⁵ där hon skriver att hon saknar forskning om kvinnlig maskulinitet och manlig femininitet i maskulinitetsforskningen.⁵ Hos Nordberg finns, till skillnad från de tidigare nämnda texterna, en förståelse för föränderlighet och flerfaldig femininitet som blir explicit undersökt i förhållande till både kvinnor och män. Det finns dock ett starkt fokus på just kvinnlig maskulinitet och manlig femininitet då dessa kombinationer framställs som både otillräckligt studerade och potentiellt subversiva.⁶

Annan vetenskaplig litteratur om femininitet där heterosexualiteten och patriarkatet inte ensamt får bestämma innebörden av femininitetsbegreppet är exempelvis Beverly Skeggs *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön*.⁷ I hennes forskning diskuteras ambivalenta femininiteter utifrån en rad intersektioner som kön, klass, sexualitet och även ras.⁸ Skeggs definition av femininitet är användbar även för min diskussion. Hon skriver:

Femininiteten är den diskursiva position som könsrelationerna ger tillgång till och som kvinnor uppmuntras att inta och använda. Användningen av den präglas av det nät av sociala positioner tillhörande klass, kön, sexualitet, region, ålder och ras som garanterar att den kommer att upptas (och möta motstånd) på skilda sätt.⁹

Det handlar alltså snarast om femininiteter, eller olika dimensioner av femininitet som blir viktiga i olika sammanhang. Just kontexten är central för den analys av femininitet jag vill göra.

Femininitet i Dahls texter placeras i en entydigt queer kontext: "Bland riotgirls och bin, i ungdomsteater och cyberklubbar ser man dem skymta fram. De queera flickorna för vilka kjolen inte är slentrian, den är ett måste".¹⁰ Femininiteten är kroppslig, eller kanske stilmässig, och symboliseras i artikeln "Femmekamp" av kjol, långa röda naglar och stilettklackar. I en annan text av Dahl, "Utklädningslådan: mitt liv i rosa – Ett flat femme-inistiskt manifest", ges fler konkreta exempel på feminina uttryck, som till exempel "en vacker svart klänning", smycken, smink och "nätstrumpor och högklackat".¹¹ Men inte i någon av texterna motsvarar dessa manifestationer femininitet i sin helhet. Dahl skriver om femininitet inte bara som en fråga om stilettklackar, utan om attityd, till exempel att "[tacka] nej när männen bjuder på en drink".¹² En viktig aspekt som Dahl framhåller är den sexuella skam som förknippas med femininitet: "Fjollan, slampen, femmen och den dåliga flickan är pinsamma påminnelser om sexuell skam".¹³ Detta är något jag ser som en huvudpoäng med Dahls femininitetsbegrepp. Nämligen att den nedvärderade sexualitet som är kopplad till femininitet i någon mening finns "[u]tanför lagen och ordningen".¹⁴ Queerteoretikern Judith Butler har skrivit om föraktliga kroppar som är otänkbara och utgör begriplighetens gräns. Dessa kroppar skulle därigenom verka ifrågasättande på våra gränsdragningar och vårt samhälle.¹⁵ Denna syn på den feminina kroppen som provocerande skiljer sig från den traditionella bilden av femininitet som ett entydigt positivt mål att uppnå för alla kvinnor.

Genusparodi – bara kön/genus-korsningar?

För att vara ett vetenskapsområde som sysslar med kvinnors underordning finns det inom feministisk teori förvånansvärt lite skrivet om hur denna underordning tar sig uttryck i form av olika femininitetsstrategier. Fokus verkar snarare ligga på hur det manliga förtrycket ser ut, och undersökningar om könsidentiteter är vanligare till exempel inom maskulinitetsforskning som faktiskt undersöker olika typer av maskuliniteter och relaterar dem till varandra genom ett maktperspektiv.¹⁶

Det finns alltså både en tystnad kring femininitet och ett problematiskt förhållningssätt till den när den väl förekommer. Femininitet riskerar att endast bli en kategori för underordning och behandlas på ett heteronormativt sätt, vilket visas i en del av de feministiska texter jag tidigare redogjort för.

Även när det gäller queerteori finns ett problem med tystnad kring femininitet. Både Butler och Tiina Rosenberg skriver om när "kön" inte överensstämmer med "genus". Tiina Rosenberg har i sin bok *Queerfeministisk agenda* ett helt avsnitt som handlar om "butchism" där hon hyllar butchens synlighet. I detta sammanhang sätter hon till och med ord på femininitetens – femmens – osynlighet, men något mer blir det inte.¹⁷ Butler är också intresserad av butch/femme och hon tar upp fenomenen drag, cross-dressing och butch/femme för att ge exempel på imitation som tar formen av en genusparodi och som inte förutsätter något original utan parodierar själva föreställningen om ett original.¹⁸

Praktikerna drag och butch/femme har bland annat inom feminismen kritiserats för att nedvärdera kvinnor respektive för att okritiskt överta könsrollsstereotyper från heterosexualiteten, men för Butler innebär de alltså någonting subversivt som har potential att

beröva den hegemoniska kulturen anspråket på naturaliserade genusidentiteter. En viktig aspekt av Butlers resonemang är dock att hon skriver om genusparodi ”där genus inte nödvändigtvis följer av kön, och begäret [...] inte tycks följa av genus”.¹⁹ Det finns ett slags omedvetenhet om femininitet och trots att begreppet förekommer blir det aldrig föremål för någon analys.

Både inom feministisk teori och queerteori verkar det alltså finnas en gemensam uppfattning om att femininitetens låga ställning i samhället är välförtjänt – eftersom den är skadlig och begränsande för kvinnor – och att det möjligtvis är genom att ”byta” genus som man kan göra motstånd mot patriarkatet och heteronormativiteten. Jag håller visserligen med om att butch och drag kan ses som ifrågasättande av könskonstruktioner, men jag anser att en viktig del av en potentiell subversivitet blir förbisedd om man bara fokuserar på ”kön/genus-korsningar”. Frågan är då, för den fortsatta undersökningen, hur man kan teoretisera femininitet inom ramen för queer-teori och feministisk teori.

En riktig kvinna

Den centrala frågan är hur någonting blir subversivt och just denna fråga ställer Butler i sin bok *Gender Trouble*. Hon besvarar den genom att betona sammanhanget: ”Parodin är inte subversiv i sig [...] den parodiska förskjutningen [...] är beroende av ett sammanhang och ett mottagande där subversiva förväxlingar kan uppammas”.²⁰ Detta kan även kopplas till Skeggs definition av femininitet där nätet av skiftande sociala positioner (klass-sammanhang och dylikt) ger upphov till en mångfald av iscensättningar.²¹

I texten ”Utklädningslådan: mitt liv i rosa” skriver Dahl om femininitet som något ”roligt

och konstigt” och pekar genom ordvalet på den icke-normaliserade femininiteten. Men leken och det roliga kan, enligt Dahl, bara pågå till tidig pubertet. Hon skriver:

Projektet att bli kvinna, blev nu till blodigt allvar. [...] Det fanns hundra regler för hur tjejer skulle vara. Inte för mycket, för utspökad, för utmanande, för våpig, för högljudd, eller för slampig.²²

För Butler gäller alltså i första hand att iscensätta kön på ett felaktigt sätt, i fel sammanhang. Jag anser dock att det som antyds i Dahls text är att det lika gärna kan handla om att *i alltför hög grad* iscensätta kön i fel sammanhang. Detta behöver inte bara handla om kläder. Rosi Braidotti räknar i sin artikel ”In The Sign of the Feminine: Reading Diana” upp ett antal femininiteter som jag tänker mig kan iscensättas på ett överdrivet sätt: oskulden, bruden, modern, prinsessan, martyren, gudinnan.²³ Alla dessa inkluderar mer än bara en stilmässig femininitet.

Paralleller till ett överdrivet iscensättande av kön kan man hitta hos Simone de Beauvoir. I *Det andra könet* visar hon hur kvinnan konstrueras som ”den Andre”. Hon utgår från att kategorin den Andre är ursprunglig för människan och att det därför i någon mening är naturligt att placera det okända eller motsatta i en sådan kategori. Men kvinnan är den Andre inte bara för mannen utan även för sig själv och det är endast genom att gå med på att vara den Andre som det är möjligt att bli en ”riktig kvinna”.²⁴ Kvinnan ska stanna kvar i immanensen och inte göra några anspråk på transcendens eller på att vara mannens jämlike.²⁵ Men detta är inte en entydig uppmaning:

Man begär att den kvinnliga kroppen ska vara kött, men på ett diskret sätt; den ska vara smal och inte tyngd av fett; muskulös, vig och stark ska den vara ett tecken på transcendens [...].²⁶

Kvinnan ska alltså vara den Andre, men för att vara det fullt ut måste hon även anstränga sig för att iscensätta en illusion av transcendens. Jag anser att femininitet – queer femininitet – är ett sätt att inte vara diskret, att avsäga sig illusionen av transcendens och därigenom inte heller bli en ”riktig kvinna”. En kvinna som avsäger sig illusionen om transcendens avsäger sig alltså strävan att bli en riktig kvinna. Kan man i förlängningen se det som att en sådan kvinna i någon mening ställer sig utanför dikotomin manligt/kvinnligt – en dikotomi som bygger på att mannen ska bli en riktig man och kvinnan en riktig kvinna?

Anledningen till att kvinnan ska verka transcendent är, som jag tolkar Beauvoir, att konstruktionen av kvinnan som den Andre ska internaliseras hos kvinnan. Kvinnligheten blir mest effektiv om den verkar komma från kvinnan själv och därför krävs denna illusion av transcendens för att dölja att det handlar om ett förtryck. Om femininitet då innebär att man helt enkelt låter bli att iscensätta transcendens skulle det kunna innebära att man pekar på förtrycket, tvånget, som finns i den immanens som kvinnan hålls kvar i. Detta skulle i så fall i allra högsta grad innehålla en subversiv kraft. Det skulle även kunna förklara varför den tydligt uttalade femininiteten är så provokativ och kopplas ihop med sexuell skam.²⁷ Skambeläggandet är, i enlighet med detta, en maktstrategi för att oskadliggöra en position som hotar den heterosexuella matrisen.

Det handlar dock i Dahls text samtidigt om att iscensätta kön för mycket *och* att iscensät-

ta förskjutningar av detsamma. Hon skriver: ”Kombinerar den korta kjolen med ett par kick-ass boots så jag kan springa om det behövs, och gå långt om bilen pajar”.²⁸ Det handlar alltså inte bara om att skapa en extrem femininitet utan att göra det på ett alternativt sätt, att välja en personlig variant. Frågan är då hur man kan skilja denna förskjutning i iscensättandet av kön från en illusion av transcendens? En kort kjol – ett sätt att pryda sig – i kombination med ett par boots – en möjlighet till aktivitet – framstår som en sådan kombination av immanens och transcendens, vilken enligt Beauvoir är ett resultat av patriarkatet. Jag anser dock att det finns ett par viktiga skillnader. Den mest centrala är att Beauvoir i sitt resonemang kräver diskretion. Varken en kort kjol eller ett par ”kick-ass boots” – och speciellt inte kombinationen – signalerar särskilt mycket diskretion eller inordning. Den andra skillnaden ligger i hur kombinationen motiveras. Kombinationen med bootsen motiveras av den eventuella nödvändigheten av *faktisk* fysisk aktivitet och inte av ett modeideal där *möjligheten* till fysisk aktivitet ska iscensättas.

Ytterligare en möjlighet till subversivitet ligger i osäkerheten kring *vem* det är man klär upp sig för. För vems blick är femininiteten ämnad? Beauvoir verkar ha sin åsikt klar. Hon anser att för att jämlikhet mellan kvinnor och män ska kunna uppnås måste yttre feminina tecken ofrånkomligen tas bort. Hon skriver att mannen ”skulle inte ha något att förlora på att avstå från att klä ut kvinnan till symbol”.²⁹ Det finns naturligtvis en oifrågasatt heteronormativitet i att Beauvoir aldrig överväger att det kanske inte är för en man femininiteten iscensätts, men man kan nog anta att hennes generella åsikt om femininitetens negativa sidor gäller oavsett om den placeras i ett que-

ert sammanhang. Femininitet för Beauvoir är bara yttre tecken på immanens och därmed kvinnoförtryck – ett oundvikligt samband i hennes teori.

Dock finns en inkonsekvens i detta resonemang hos Beauvoir. Hon kräver att kvinnan ska slippa de opraktiska kvinnliga kläderna, samtidigt som hon beskriver hur kraven på kvinnlighet inte stoppas av modet utan att nya sätt att objektifiera kvinnor ständigt föds.³⁰ Skiftningar i klädtrenderna ger inte några egentliga förändringar utan endast *andra* krav på kvinnor. Man kan alltså ifrågasätta sambandet mellan en feminin klädstil och objektifiering. Snarare än att ”göra” sig till objekt handlar objektifiering om en könskodad maktutövning.

Eftersom detta att vara en riktig kvinna handlar om att iscensätta femininitet inom oerhört snäva ramar – både vad gäller sammanhang och uttryck – finns det stora möjligheter till den sortens förskjutningar och parodiering som Butler talar om. Man kan bland annat fundera över hur femininitetens kontext och ett slags queer blick kan samverka. Kan en kvinna som i ”fel” sammanhang iscensätter femininitet införa en osäkerhet om vilken blick hon gör det för? Det verkar inte som att det finns utrymme för ett sådant synsätt i queer-teori och feministisk teori, utan femininitet är implicit och entydigt ett förtryckande fenomen. Men just på grund av idealfemininitetens snäva gränser anser jag att man borde öppna för möjligheten att gå utanför gränserna för den ”riktiga kvinnan” men ändå iscensätta femininitet på ett sätt som inför tveksamheter när det gäller kön och hur det kan skapas i olika sammanhang.

Att vrida resonemangen ett varv till

Utifrån ett feministiskt perspektiv blir det pro-

blematiskt att försöka vända på perspektivet när det gäller praktiker som har blivit symboler för patriarkatet, till exempel högklackade skor, korta kjolar och nätstrumpor. Även om ett *antagande* om att dessa saker är till för den manliga blicken kan anklagas för att vara heteronormativt, är det samtidigt relevant att hävda att patriarkala strukturer präglar hela samhället och att HBT-kulturen inte är någon frizon. Det kan även hävdas att det syfte en enskild person har med sin feminina klädstil inte påverkar dessa strukturella förhållanden.

På samma sätt är det problematiskt att denna text i första hand visar på möjligheten att iscensätta en överdriven femininitet i ett intellektuellt, medelklasskodat och västerländskt socialt rum. Exempelvis är den diskretion som är central i Beauvoirs teori samtidigt enligt Skeggs grundbulten i medelklassfemininiteten – det är den som är respektabel.³¹ Blir slutsatsen att endast enskilda medelklasskvinnor med stort socialt kapital har möjlighet att iscensätta något annat än den förväntade femininiteten och att en sådan femininitet aldrig kan bli något annat än en individs show?

Det är möjligt att nyansera denna typ av resonemang genom att vända sig till queer-teorin. Det handlar visserligen om strukturer som hela tiden reproduceras performativt, men just denna nödvändiga reproduktion är vägen ut ur vanan att se vårt beteende som en exakt avbildning av normer och strukturer.

Performativitet är ett butlerskt begrepp och syftar på det sätt på vilket den heterosexuella matrisen upprätthålls.³² Butler betonar starkt att det är vardagliga handlingar som bevarar och reproducerar uppfattningar om till exempel kön, det vill säga om hur män och kvinnor uppför sig. Sättet man går, klär sig eller det tonfall man använder mot andra människor signalerar vilket kön man har. Alla handlingar,

åtbörder och begär skapar, enligt Butler, ett intryck av en inre kärna, ett slags könssubstans. Annorlunda uttryckt kan man säga att det skapas en illusion av att det är en inre identitet som är orsaken till våra handlingar när det i själva verket är genom våra handlingar som vi skapar vår identitet. De här handlingarna är performativa då de skapar och bevarar den essens de påstår sig uttrycka. Butler vill alltså avliva myten om att handlingar är expressiva, det vill säga uttrycker vad vi redan är, och istället påstå att de är performativa, det vill säga att de *skapar* ett könat subjekt.³³

Enligt Butlers formulering iscensätts illusionen genom en rad ”stiliserade akter”.³⁴ Det är i någon mening fråga om en imitation, men en imitation som inte förutsätter något original och som aldrig är en exakt imitation utan alltid öppnar för variationer och förskjutningar. Det är alltså inte möjligt att iscensätta en exakt imitation av idealbilden för en förälder eller uppträda som en perfekt student. Det är omöjligt att i alla delar av sitt beteende vara en exakt kopia av det ideal som skapas genom normer. Det blir alltid förskjutningar och i dessa finns möjligheter att också förändra normerna.

En del av min kritik fokuserade det faktum att feminismen ofta sätter likhetstecken mellan femininitet och underordning, vilket jag anser blir en alldeles för statisk och stereotyp bild. En möjlighet är dock att feministisk teori använder kategorierna maskulinitet och femininitet som direkt överensstämmande med praktiker för överordning och underordning. En femininitet som inte fungerar i enlighet med patriarkatets logik skulle därför inte heller vara feminin, strikt menat. Ett problem med att sätta ett sådant likhetstecken är att konstruktionen av begreppen maskulinitet och femininitet ligger långt ifrån den innebörd

man vanligen lägger i dem. Med maskulinitet och femininitet menas i allmänhet specifika sociala praktiker som att klä sig på ett visst sätt, använda ett visst tonläge, skratta fnissande eller bullrigt och så vidare. Det handlar alltså om vissa specifika praktiker som fått symbolisera vissa sociala positioner snarare än att maskulinitet och femininitet skulle vara direkt överensstämmande med dessa sociala positioner.³⁵ Och så fort det handlar om sociala praktiker finns alltid ett visst utrymme för förskjutningar och parodier, vilket innebär att en statisk innebörd av begreppet femininitet inte bara blir missvisande över tid utan även oundvikligen misslyckas med att beskriva de förskjutningar som kan hota patriarkala och heteronormativa maktstrukturer.

Invändningar som kan göras mot en syn på femininitet som queer kan rikta in sig på en av huvudprinciperna hos den heterosexuella matrisen, nämligen att den binära relationen mellan könen upprätthålls. I enlighet med detta kan man alltså hävda att femininiteten inte är speciellt queer eftersom den inte ifrågasätter det binära hos könskonstruktionen, vilket endast crossdressing och liknande kan göra. Men som Butler skriver är det inte bara det binära hos könskonstruktionen som ska upplösas utan även det stabila.³⁶ Parodiska iscensättningar av femininitet borde därför definitivt vara potentiellt queera.

Man skulle också kunna rikta kritik mot Dahls text utifrån ett queerteoretiskt perspektiv. I sina texter anknyter Dahl både till feminism och queer, och mellan raderna kan man läsa sig till en konstruktivistisk syn på kön: ”Vi vet att det finns en risk att vi cementerar värdering och därmed kön i varje ögonblick vi benämner vad som kränker oss.”³⁷ Samtidigt får hennes utgångspunkt vissa konsekvenser. Dahl utgår från den sexuella identiteten

femme i sina resonemang vilket gör att den sexuella identiteten tenderar att uppfattas som orsak till de feminina praktikerna. Butler skriver om detta och menar att handlingar skapar intryck av en inre kärna, en illusion av "identiteten som orsak".³⁸ Frågan är hur man ska se på detta. Är det en allvarlig invändning mot Dahls argument eller är det oundvikligt att låta en identitet vara en plattform för framförandet av kritik mot maktstrukturer? Jag vill snarare hävda det senare. De diskurser som är aktiva i diskussionerna är så starka att det är mycket svårt – om inte omöjligt – att med språket uttrycka sig på ett sätt som inte på något sätt bekräftar maktstrukturerna. Och då måste man helt enkelt nöja sig med att ha lyckats gå utanför de etablerade mönstren även om man aldrig når ända fram.

En queer strategi

I denna artikel har jag utgått från en kritisk analys av hur femininitetsbegreppet används inom feministisk teori och queerteori och sedan pekat på möjligheter att se på femininitet på ett annat sätt. I min analys ville jag visa att det inte endast är i enlighet med patriarkatets logik som det är möjligt att skapa femininitet. Den kvinnlighet som eftersträvas inom patriarkala strukturer är en mycket specifik kvinnlighet, och det finns många möjligheter att genom små genusförskjutningar ifrågasätta detta genusideal. Denna specifika kvinnlighet kan till exempel beskrivas med hjälp av Beauvoir som i *Det andra könet* skriver om hur det inte bara krävs immanens utan även en illusion av transcendens för att bli en riktig kvinna. Butler skriver i sina texter om hur man kan iscensätta kön på ett *felaktigt* sätt och jag vill i min analys komplettera det med min tolkning av Dahl – att det även är möjligt att iscensätta kön *för mycket*.

Sammantaget blir slutsatsen att det behövs ett femininitetsbegrepp som även beskriver hur det går till att vara för mycket kön, för feminin, och att ett sådant nytt begrepp verkar vara möjligt att konstruera, till exempel med hjälp av de teoretiska resonemang jag har använt i analysen. Detta nya femininitetsbegrepp skulle täcka in praktiker som faktiskt ifrågasätter kön och den heterosexuella matrisen, men som är osynliggjorda idag. Femininitet kan alltså innebära något queert, det vill säga något som kan ifrågasätta och upplösa den heterosexuella matrisen. I den meningen blir femininitet något subversivt som har potential att förändra maktstrukturer.

Det är visserligen genom feministisk teori som jag kunde komma fram till denna slutsats, men det är queerteorins påpekanden om att man kan "härma fel" som är grundläggande för resonemanget om femininitetens queera potential. Man behöver med andra ord inte frångå feministisk teori för en sådan analys, men den feministiska teorin behöver kompletteras med queerteoretiska resonemang för att kunna peka på subversiviteten hos femininiteten. Personligen hoppas jag att femininitet som subversiv och queer strategi ska uppmärksammas i feministisk teori och queerteori och att man därigenom tar tillvara och uppmärksammar alla möjliga positioner för ifrågasättande av patriarkala och heteronormativa strukturer.

Noter

- 1 Ulrika Dahl: [2004a]"Femmekamp", *Kom ut – HBT-världens röst* 2004:5–6, s. 5. Dahl är lektor i genusvetenskap vid Södertörns högskola.
- 2 Rosemarie Tong: *Feminine and Feminist Ethics*, Wadsworth 1993, s. 8.
- 3 Sandra Lee Bartky: *Femininity and Domination. Studies in the Phenomenology of Oppression*, Routledge 1990, s. 7 resp. 35.

- 4 Bartky, 1990, s. 36.
- 5 Marie Nordberg: ”’Kvinnlig maskulinitet’ och ’manlig femininitet’. En möjlighet att överskrida könsdikotomin?”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, vol. 25, 2004:1-2, s. 47-65.
- 6 Nordberg, 2004, s. 49. Även i Leili Laanemets avhandling *Skapande av femininitet* diskuteras olika former av femininitet och olika femininitetspositioner som är möjliga att inta. Femininitet är i Laanemets undersökning dock ett uteslutande heterosexuellt projekt. Leili Laanemets: *Skapande av femininitet: om kvinnor i missbrukarbehandling*, Lund Socialhögskolan 2002, s. 249ff.
- 7 Beverly Skeggs: *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*, Daidalos 1997.
- 8 Annan litteratur som tar upp femininitet utanför ett heterosexuellt sammanhang är butch-/femmetexter, till exempel Joan Nestle (red.): *The Persistent Desire. A Femme-Butch Reader*, Alyson Publications Inc. 1992; Laura Harris och Elizabeth Crocker (red.): *Femme. Feminists, Lesbians and Bad Girls*, Routledge 1997; Sally R. Munt (red.): *Butch/Femme. Inside Lesbian Gender*, Cassell 1998; Annamari Vänskä: ”Why are there no lesbian advertisements?”, *Feminist Theory*, vol. 6, 2005:1, s. 67-85.
- 9 Skeggs, 1997, s. 24.
- 10 Dahl, 2004a, s. 5.
- 11 Ulrika Dahl: [2004b] Utdrag ur: ”Utklädningslådan: mitt liv i rosa – Ett flat feministiskt manifest” <http://www.angelfire.com/zine2/butchfemme/artiklar.html> 2004-12-03 kl. 13.20.
- 12 Dahl, 2004b.
- 13 Dahl, 2004a, s. 5.
- 14 Dahl, 2004a, s. 5.
- 15 Judith Butler: [1997b] ”Det performativa könet. Från konstruktion till materialisering (Ur *Bodies that matter*)” övers. Sven-Erik Torhell, *Res Publica, Tema Kön*, vol. 35/36, 1997:1-2, s. 24-35.
- 16 Tex R. W. Connell: *Maskuliniteter*, Daidalos 1999.
- 17 Rosenberg, 2002, s. 76ff.
- 18 Judith Butler: [1997a] ”Det performativa könet. Kroppsliga inskrivanden, performativa omstörtningar (Ur *Gender trouble*)” övers. Sven-Erik Torhell, *Res Publica, Tema Kön*, vol. 35/36, 1997:1-2, s. 13-23, s. 18f.
- 19 Butler, 1997a, s. 17.
- 20 Butler, 1997a, s. 20.
- 21 Skeggs, 1997, s. 24.
- 22 Dahl, 2004b.
- 23 Braidotti är ett exempel på de resonemang om femininitet som imitation och om att gå utanför den klassiska repertoaren av kvinnoroller som förekommer i psykoanalytisk feminism med lacanska rötter. Rosi Braidotti: ”In The Sign of the Feminine: Reading Diana”, *Theory & Event*, vol. 1, 1997:4.
- 24 Simone de Beauvoir: *Det andra könet*, Norstedts förlag 1949/2002, s. 27.
- 25 Transcendens innebär ett överskridande och en aktivitet som är grundläggande för subjektet. Immanens är transcendensens motsats, alltså snarare ett existerande ”i sig”. Både immanens och transcendens måste finnas i varje människa, men de kan finnas i olika grad och vara mer eller mindre i konflikt med varandra. Eftersom det bara är mannen som tillåts vara transcendent (överskridande) blir kvinnan endast immanens (icke-överskridande, endast överskriden av mannen) och detta är något som blir ytterst konfliktartat eftersom kvinnans mänsklighet inte godvilligt kan avstå från sin transcendens och subjektställning. Beauvoir, 2002, s. 37f.

- 26 Beauvoir, 1949/2002, s. 316.
27 Dahl, 2004a, s. 5.
28 Dahl, 2004b.
29 Beauvoir, 1949/2002, s. 314.
30 Beauvoir, 1949/2002, s. 315f.
31 Skeggs, 1997, passim.
32 Den heterosexuella matrisen syftar på en ”disciplinär genusproduktion [som] leder till bedrägligt stabila genus till fromma för en heterosexuell konstruktion”. Det handlar med andra ord om en konstruktion av manligt och kvinnligt genus som framställer de två kategorierna som stabila och motsatta varandra. Med hjälp av denna binära genuskonstruktion kan heterosexualiteten upprätthållas som norm. Butler, 1997a, s. 17.
33 Butler, 1997a, s. 17.
34 Butler, 1997a, s. 22.
35 Se t ex Claes Ekenstam om det moderna mansidealet som inte tillåter offentligt gråtande, till skillnad från äldre tiders ideal. Claes Ekenstam: ”En historia om manlig gråt”, *Rädd att falla: Studier i manlighet*, Claes Ekenstam m fl, Gidlunds, 1998, s. 5off.
36 Butler, 1997a, s. 17.
37 Dahl, 2004a, s. 5.
38 Butler, 1997a, s. 17.

Nyckelord

femininitet, feministisk teori, queerteori, subversivitet

Keywords

femininity, feminist theory, queer theory, subversivity

Summary

”On queer femininity and the performance of gender”, by Catrine Andersson, PhD Candidate at the Department of Sociology, Uppsala University, Sweden.

The article examines the subversive and queer potentials of femininity, through the use of feminist theory and queer theory. The point of departure is an article by Ulrika Dahl, which was published in the official magazine of the National Swedish Federation for Lesbian and Gay Rights (RFSL). Dahl’s article opens for the possibility to interpret femininity as something other than an unambiguously patriarchal and heterosexual position. Using the theories of Simone de Beauvoir, Judith Butler and others, it is shown how gender can, not only be performed incorrectly, but that it is also possible to perform gender ”too much”. This exaggerated performance of gender fits well with Beauvoir’s analysis of femininity without an illusion of transcendence, which hasn’t been explicitly analyzed before. This queer femininity can, along with other subversive positions, be used to challenge patriarchal and heteronormative structures.

Catrine Andersson

Sociologiska institutionen,
Uppsala universitet
Box 624
751 26 Uppsala
catrine.andersson@ibf.uu.se